

УДК 37.037

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІЛЕЙ СУЧАСНОЇ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ КОЛИШНІХ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У СВІТЛІ ВИМОГ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ З МОВНОЇ ОСВІТИ

М. І. Тадєсва, Ю. П. Павлович

У статті проведено аналіз трансформації цілей сучасної іношомовної освіти школярів у колишніх постсоціалістичних країнах Європи під впливом інтеграційних та глобалізаційних процесів. Виявлено зв'язок між формуванням цілей навчання іноземних мов та компонентів іношомовної комунікативної компетенції школярів та студентів у світлі вимог Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти.

Ключові слова: цілі навчання іноземних мов, іношомовна комунікативна компетенція, іношомовна освіта, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти.

У сучасний період масових інтеграційних та глобалізаційних процесів світового співтовариства основною метою навчання іноземних мов у системі безперервної освіти вважається формування комунікативної компетенції. Однак на сьогодні серед вчених-лінгводидактів та вчителів-методистів існує думка про декілька рівнів цієї компетенції. В документах Ради Європи комунікативна компетенція розглядається як єдність лінгвістичної, соціолінгвістичної, соціокультурної, стратегічної і дискурсивної компетенцій. У вітчизняній та російській методиці викладання іноземних мов (С. Ніколаєва, Ю. Пассов) також виділяють серію компонентів комунікативної компетенції. Однак, на відміну від вищеперерахованих компонентів, виділених Радою Європи, в українській та російській лінгводидактиці виділяють лише три компетенції: мовну, мовленнєву і соціокультурну.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ідея об'єднати компетенції і сформуванню весь набір комунікативної компетенції без порушення внутрішньої логіки і цілісності розуміння проблеми належить В. Сафоновій [4] та І. Бім [1].

У проблемі дослідження комунікативного викладання іноземних мов у Росії першість належить науковій школі Ю. Пассова, що запропонував свою теорію міжкультурної іншомовної комунікації на основі авторської класифікації цілей навчання іноземних мов, які базується, передусім, на ідеях радянської методики з урахуванням сучасних потреб і запитів та рекомендацій інституцій Ради Європи в нових умовах суспільного розвитку на початку XXI століття [9]. У статті С. Ніколаєвої [2] формування цілей навчання іноземних мов у сучасній школі схарактеризовано в аспекті компетентнісного підходу, який взято з Загальноєвропейських рекомендації з мовної освіти, а також у роботі визначено, що трактування цілей навчання іноземних мов змінюється в залежності від етапу шкільного навчання (початкового, середнього, старшого).

Метою нашої статті є здійснення аналізу трансформаційних змін з метою сучасної іншомовної освіти школярів європейських країн та визначити їх вплив на формування цілей навчання іноземних мов у школах України.

На сьогодні в колишніх постсоціалістичних країнах Європи відбулися кардинальні зміни в системі безперервної мовної та іншомовної освіти школярів, студентів та дорослих, з'явилися нові моделі підготовки фахівців у галузі.

Однак інноваційні тенденції в іншомовній освіті не завжди відображають трансформацію цілей ранньої, шкільної, університетської іншомовної освіти. Далеко не завжди ініціативні реформи зазначеної галузі освіти базуються на фундаментальних потребах суспільства і особистості у контексті зміни міжнародних, державних і регіональних умов та тенденцій суспільно-економічного розвитку.

Тому вищезгадані чинники мають безпосереднє відношення до розуміння цілей освіти в цілому і ролі іноземних мов у розвитку особистості зокрема. При цьому важливо зазначити, що сьогодні в іншомовній освіті акценти ставлять не на передачу знань від викладача студенту, а на вміння їх здобувати ще й самостійно в процесі особистісно значущої діяльності молоді під впливом вмілого керівництва з боку педагога.

Цілі сучасної іншомовної освіти ще більше поглиблюються і розширюються, а також визначають якості особистості, плавно

реалізуються у сформованих компетенціях.

У базових документах Ради Європи виділимо п'ять основних компетенцій, необхідних для майбутніх фахівців різних галузей, які розпочинають трудову діяльність.

1. Соціальні та політичні компетенції пов'язані з умінням брати на себе відповідальність у прийнятті рішень щодо особистих та суспільних проблем.

2. Компетенції, пов'язані із життям в полікультурному суспільстві та готовністю жити і спілкуватися з людьми інших культур, мов і релігій в межах толерантності і взаєморозуміння.

3. Компетенції, що визначаються володінням усним і письмовим спілкуванням такою мірою, що дає змогу використовувати дві, три і більше іноземних мов.

4. Компетенції, пов'язані з функціонуванням інформаційного суспільства і що включають володіння новими технологіями завдяки сучасним мас-медіа та Інтернету.

5. Компетенції, які реалізують здібності й бажання особистості навчатися упродовж життя не тільки у професійному плані, але й в особистісному та суспільному аспекті удосконалення й саморозвитку [7].

У результаті аналізу зазначених компетенцій можна стверджувати, що сучасна шкільна іншомовна освіта має бути спрямована на формування полікультурної і багатомовної особистості, здатної навчатися і удосконалюватися упродовж всього життя, наповнюючи і поглиблюючи здобуті знання, вміння і навички до сучасних вимог суспільного життя, і передбачає, передусім, мобільність людини в суспільстві. Потреби інтеграційних та глобалізаційних процесів можуть бути реалізовані шляхом удосконалення іншомовної комунікативної компетенції у процесі усного і письмового спілкування з врахуванням соціокультурних відмінностей сучасного полікультурного світу. Зрозуміло, що достатньо сформована комунікативна компетенція в загальноєвропейському розумінні є складним та багатограним комплексом ряду компетенцій, включаючи й інформаційну. При цьому важливою умовою процесу мовної освіти є збіг цілей та рівнів володіння рідною й іноземними мовами, що взаємодоповнюють ступінь сформованості комунікативної компетенції особистості [10].

На сьогодні цілі навчання іноземних мов поступово трансформуються в цілі іншомовної освіти, ступінь якої зводиться не тільки до оволодіння іншими сучасними мовами, а, насамперед, до формування іншомовної міжкультурної комунікативної комунікації і здатності до участі особистості в діалозі культур.

Таким чином, в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти важлива увага приділяється соціокультурному компоненту іншомовної освіти у формуванні комунікативної компетенції на противагу реалізації чотирьох традиційних цілей навчання іноземних мов у радянський період, які традиційно виділяли у навчанні не тільки гуманітарних, а й інших предметів шкільної програми. У навчанні іноземних мов йшлося про навчальну або практичну мету, яка передбачала оволодіння чотирма видами мовленнєвої діяльності: рецептивними – аудіюванням і читанням, продуктивними – говорінням і письмом, а також пов'язаними з ними трьома аспектами мови – лексикою, фонетикою і граматику. Ця мета включає оволодіння всіма формами спілкування і всіма мовленнєвими функціями для того, щоб оволодіння іноземною мовою було засобом міжособистісного спілкування, збагаченням духовної сфери особистості, захистом своїх переконань, пропаганди вітчизняної культури, дружби між народами, економічного і культурного прогресу. В залежності від зазначеного формуються конкретні цілі у кожному виді мовленнєвої діяльності:

1) у говорінні – уміння повідомляти, сповіщати, інформувати, оголошувати, розказувати, пояснювати, підтримувати, похвалити, подякувати, осудити, критикувати, заперечувати, сперечатися, переконувати, доводити, обґрунтовувати, наполягати тощо;

2) у письмі – вміння досить оперативно фіксувати свої власні та аргументи інших осіб, вибирати з прочитаного, трансформувати матеріал, складати план і тези виступу, написати листа, рецензію, анотацію;

3) у читанні – вміння швидко читати про себе статтю в газеті чи журналі, художній твір середньої складності;

4) в аудіюванні – уміння розуміти автентичне мовлення в звичайному темпі і в живому спілкуванні і загальний зміст радіопередач і фотозаписів;

5) у перекладі – вміння виступати як перекладач в різних побутових ситуаціях;

У трактуванні цілей навчання іноземних мов українськими та російськими лінгводидактами та методистами важливе місце відведено виховній меті, яку не виокремлено як окрему мету іншомовної освіти школярів і студентів лінгводидактами західноєвропейських країн (Дж. Трім, Д. Гірард, Х. Коморовська, А. Кубанек-Герман). Російська дослідниця О. Соловова вважає, що іншомовна освіта сьогодні має значний виховний потенціал у формуванні духовності, патріотизму, відповідальності поряд з такими якостями, як толерантність, повага до носіїв інших мов і культур тощо [5].

На думку С. Ніколаєвої та О. Соловової, загальноосвітня мета навчання іноземних мов реалізується через набуття знань про культуру країни, мова якої вивчається, включаючи літературу, музику, архітектуру, живопис, історію, а також знання про склад мови, її систему, характер, особливості, етапи формування, подібності й відмінності з рідною мовою. Виходячи з трактування європейських вчених (Дж. Трім) всі ці аспекти загальноосвітньої мети тісно пов'язані із соціокультурними компонентами іншомовної освіти.

І, зрештою, розглянемо розвиваючу мету у навчанні іноземних мов, складовими якої вважають розвиток почуття мови, мовної здогадки, логічного мислення і пам'яті, включають аналіз, синтез, порівняння, елементи сенсорного сприйняття, розвиток мотиваційної сфери, вміння спілкуватися, тобто формування таких рис характеру особистості, як воля, цілеспрямованість, активність, вміння самонавчатися.

Зауважимо також, що за останні двадцять років суттєво змінилися цілі і категорії навчання іноземних мов, а саме процес навчання іноземних мов зараз трактується українськими та зарубіжними вченими як іншомовна освіта, що є набагато ширшим поняттям і визначається соціально-економічними, політичними, соціально-культурними та індивідуальними чинниками [6, с. 66–67]. Таким чином, соціальне замовлення сучасного суспільства робить суттєвий вплив на формування нових цілей у навчанні іноземних мов: вивчення мови для загальних цілей, для академічних цілей, вивчення мови науки і техніки, а також для вузькопрофільного використання. Хоча зазначені цілі належать переважно до університетської іншомовної освіти.

На сучасному етапі розвитку безперервної іншомовної освіти

дуже важливо розуміти, як згадані спеціальні цілі навчання іноземних мов можуть і повинні збігатися із загальними цілями шкільної іншомовної освіти. Для успішного продовження навчання в університеті чи коледжі у випускників загальноосвітньої школи мають бути сформовані певні академічні навички і вміння, а саме:

- здатність працювати з великим обсягом інформації;
- робити записи різного характеру у процесі читання чи прослуховування лекцій;
- вибирати тему і робити усні й письмові доповіді;
- володіти певними стратегіями виконання тестових завдань.

Сьогодні більшість старшокласників опановує іноземні мови з метою ділового спілкування, в основі якого закладено формування вмінь і навичок:

- написання резюме чи автобіографії з метою працевлаштування;
- спілкування в online режимі;
- робота з пошуку необхідної інформації в мережі Internet.

Сьогодні у багатьох європейських країнах та в США кардинально змінилося і ставлення з боку батьків щодо організації іншомовної освіти школярів, а також мотивація навчання двох і більше іноземних мов. Значну роль у підсиленні мотивації шкільної мовної освіти відіграє білінгвальне навчання, суть якого зводиться до реалізації набутих вмінь і навичок іншомовного спілкування в інтегрованих курсах за умовами використання іншомовної комунікативної компетенції як важливого засобу поглиблення знань, вмінь і навичок з природничих, математичних суспільних навчальних дисциплін [8].

З іншого боку, володіння двома і більше іноземними мовами збагачує духовну сферу школяра: духовну культуру особистості й культуру її спілкування на рівні сім'ї, школи, суспільства.

В останнє десятиріччя вченими-психологами і психолінгвістами зацентровано увагу на ще одній нетрадиційній меті іншомовної освіти школярів, пов'язаній з формуванням творчої особистості. Мова йде про лінгвістичну обдарованість особистості як особливий вид обдарованості, що входить до восьми складових або компонентів всебічного інтелекту особистості. Мовна обдарованість включає здібності експресивно й метафорично описувати події і ситуації засобами рідної та іноземної мови і знаходиться на першому місці в структурі дитячого інтелекту, як стверджує Г. Гарднер –

американський фахівець у сфері освіти обдарованих [9].

Таким чином, на основі аналізу формування сучасних цілей шкільної іншомовної освіти та її змісту важливо зазначити, що сьогодні мета іншомовної освіти поглиблюється і розширюється під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. Адже в сучасних умовах самі мовні знання, без сформованих мовленнєвих вмінь і навичок та їх розумного використання, не вирішують проблеми мовної освіти людини та її підготовки до професійної діяльності.

На початку ХХІ століття проблема реалізації цілей іншомовної освіти перестає залежати тільки від сформованих вмінь і навичок іншомовного спілкування, а включає, передусім, формування ключових компетенції: лінгвістичної, соціолінгвістичної, стратегічної та дискурсивної, які мають завданням підготувати школярів і студентів до проживання та професійного становлення в суспільстві.

Ось чому трансформаційні зміни у формуванні цілей та змісту іншомовної освіти в колишніх соціалістичних європейських країнах відбуваються під впливом Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та на основі практичного досвіду організації навчання іноземних мов у школах, коледжах та університетах високорозвинених країн-членів Європейського Союзу.

Література

1. Бим И. Л. Цели обучения иностранному языку в рамках базового курса / И. Л. Бим // Иностранные языки в школе. – 1996. – №1 – с. 48–52.
2. Ніколаєва С.Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентності підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 1 – с. 10–17.
3. Пассов Е. И. Содержания иноязычного образования как методическая категория / Е. И. Пассов / Иностранные языки в школе. – 2007. – № 6. – с. 13–22.
4. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций: монография / В.В. Сафонова – Воронеж: Истоки, 1996 – с. 25.
5. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс / Е. Н. Соловова – М.: АСТ – Астрель, 2010 – с. 3–21.
6. Тадеєва М. І. Розвиток сучасної шкільної іншомовної освіти в країнах-членах Ради Європи: монографія / М. І. Тадеєва. Тернопіль. Навчальна книга. – Богдан, 2010 – с. 66–67.
7. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment / Ed. Milanovic, M] – Cambridge: Cambridge University Press, 2001 – 276 p.

8. Kandall King, Alison Machey. The Bilingual Edge. Why, When and How to Teach Your Child a Second Language / К. Kandall, А. Kachey. Collins Living. New York, 2007 – P. 37–96.

9. Luttrell A. the Importance of Foreign Language Education [Электронный ресурс] A. Luttrell // Education and Career. Language Study. 2010 – P. 4–5 – Режим доступа [http://www.suite101.com \(content\) the importance – of – foreign – language education – a 219110](http://www.suite101.com/content/the-importance-of-foreign-language-education-a-219110).

10. Mitchell R. Foreign Language Education in an age of global English [Электронный ресурс] Rosamond Mitchell – Brussels: University of Southampton, 2002 – Режим доступа: [http://www.soton.ac.uk /-rfim 3/inaugural.htm](http://www.soton.ac.uk/~rfim3/inaugural.htm) .

ТРАНСФОРМАЦИЯ ЦЕЛЕЙ СОВРЕМЕННОГО ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ БЫВШИХ ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ ЕВРОПЕЙСКИХ СТРАН В СВЕТЕ ТРЕБОВАНИЙ ОБЩЕЕВРОПЕЙСКИХ РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО ЯЗЫКОВОМУ ОБРАЗОВАНИЮ

М. И. Тадеева, Ю. П. Павлович

В статье анализируется трансформация целей современного иноязычного образования школьников в постсоциалистических странах Европы под влиянием интеграционных и глобализационных процессов. Определяется связь между формированием целей обучения иностранным языкам и компонентов иноязычной коммуникативной компетенции школьников и студентов в свете требований Европейских рекомендаций по языковому образованию.

Ключевые слова: цели обучения иностранным языкам, иноязычная коммуникативная компетенция, иноязычное образование, Европейские рекомендации по языковому образованию.

TRANSFORMATION OF AIMS OF MODERN FOREIGN EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN OF FORMER POSTSOCIALIST EUROPEAN COUNTRIES IN THE LIGHT OF REQUIREMENTS OF EUROPEAN RECOMMENDATIONS ON LANGUAGE EDUCATION

M. A. Tadeeva, Y. P. Pavlovich

The article deals with school foreign languages education aims transformation in post socialist states of Europe under the influence of integration and globalization processes. The authors define the connections between the foreign languages education aims formation and the components of foreign languages communicative competence of schoolchildren and students on the frames of Common European Framework of Reference for Languages.

Key words: aims of foreign languages teaching, foreign languages communicative competence, foreign language education, Common European Framework of Reference for Languages.

Тадєєва М. І. - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та українознавства НУВГП

Павлович Ю. П. - аспірантка кафедри педагогіки МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука

Рецензент – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор М. Б. Євтух

УДК 37.037

ПОЕТАПНА ПІДГОТОВКА ДО УРОКУ – УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ

О. Ф. Турянська

У статті розкрито етапи підготовки вчителя до уроку. Наведено форми віддзеркалення цієї роботи в методичних професійно орієнтованих матеріалах. Виділені етапи підготовчої роботи і форми їх результатів у професійно орієнтованих методичних матеріалах стали результатом спільної науково-педагогічної діяльності автора і вчителів м. Луганська. Розкривається значення поетапної підготовки учителя до уроку для його успішної професійної діяльності.

Ключові слова: урок, етапи підготовки до уроку, методичні матеріали.

Проблема визначення етапів підготовки учителя до уроку є актуальною для кожного, хто починає свою педагогічну діяльність та намагається підвищити власну педагогічну майстерність.

У науковій педагогічній літературі цю проблему у різні часи порушували дидакти і методисти (за різними предметними спрямуваннями). Особливе значення з цього приводу мають роботи К. І. Баханова, П. В. Гори, Н. Г. Дайрі, В. І. Загвязінського, Г. Д. Кирилової, М. В. Кларіна, Ю. А. Конаржевського, І. Я. Лернера, М. І. Махмутова, В. Ф. Паламарчук, О. І. Пометун, М. М. Скаткіна та ін.

Отже, поетапна підготовка учителя до уроку включає декілька інтелектуально-практичних операцій, які мають свій відбиток у професійно спрямованих методичних матеріалах. Завдання статті